

HAKEMLİ ARAŞTIRMA YAZILARI/Refereed Articles

Etik Bir Değerlendirme: Komşu Sevgisine Karşı Kutlu Bencillik

Zeynep KANTARCI BİNGÖL*

Makale Geliş / Received: 20.10.2024
Makale Kabul / Accepted: 20.12.2024

Öz

Bu makalede Nietzsche'nin (1844-1900) özgeciliğe karşı bencilliği neden bir erdem olarak övgüye layık gördüğü inceleneyecektir. 19.yüzyılda Nietzsche Batı değer sistemini insan ve yaşam önünde engel teşkil ettiği için sert bir dille eleştirmektedir. Ona göre komşu sevgisi, merhamet, şefkat, eşitlik... gibi bayağılıkların yüceltilmesiyle birlikte insanın ibtişamı ve biricikliği, hayatın zenginliği ve çoğulluğu feda edilmektedir. Batının değerleri insanların zayıflıklarını, yetersizliklerini ve güçsüzlüklerini ön plana çıkarmakta, acıyı ve acımayı değerli görmekte, bedeni ve onun isteklerini hakir görmekte, başarıya ve zenginliğe karşı çile çekmeyi önemsemekte, yaratıcılığı baltalamaktadır. Mesela komşu sevgisi gibi bir değer, insana topluluk çıkarı için kendisinden vazgeçmesini öğütlemektedir. "Ben"i sevmenin kötü, "sen"i düşünmenin iyi olduğu söylenmektedir. Böylesi bir durum insanı kendisinden alıp götürmekte ve kendisine tahammül edemez hale getirmektedir. İnsan artık kendini sevmez, kendisini değerli görmez, kendinden uzaklaşır, "sen"i kutsallaştırır ve "sen"e sığınır. Oysa Nietzsche için "ben" tutkusunun olmadığı bir ahlak çürümüştür. Bu nedenle değişmesi gereken değerlerin başında komşu sevgisi gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, Ahlak, Değerler, Bencillik, Özgecilik.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, z.kantarci@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3778-1659.

Künye: KANTARCI BİNGÖL, Zeynep, (2024). Etik Bir Değerlendirme: Komşu Sevgisine Karşı Kutlu Bencillik, *Dört Öge*, 26, 1-19. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

An Ethical Evaluation: Blessed Selfishness Against Love of Neighbor

Abstract

In this article, it will be examined why Nietzsche (1844–1900) considered selfishness as a virtue worthy of praise as opposed to altruism. In the 19th century, Nietzsche harshly criticized the Western value system as an obstacle to humanity and life. According to him, with the exaltation of vulgarities such as love for neighbor, mercy, compassion, equality, etc., the magnificence and uniqueness of man, the richness and plurality of life were sacrificed. Western values highlighted people's weaknesses, inadequacies and powerlessness, valued pain and pity, despised the body and its desires, gave importance to suffering in the face of success and wealth, and undermined creativity. For example, a value such as love for neighbor advised people to give up themselves for the benefit of the community. It was said that loving "I" was bad and thinking about "you" was good. Such a situation took the person away from himself / herself and made him / her unable to tolerate himself / herself. A person no longer loved herself / himself, did not see herself / himself as valuable, moved away from herself / himself, sanctified the "you" and took refuge in "you". However, for Nietzsche, a morality without the passion for "I" was rotten. For this reason, love for neighbors was one of the primary values that needed to be changed.

Keywords: Nietzsche, Morality, Values, Selfishness, Altruism.

Giriş

Ahlak felsefesi, ahlaklılığın anlamını sorgular, ahlaklılığın ne olduğunu, özünü ve temellerini inceler. 19. yüzyılda Nietzsche de ahlaklılığın anlamına yönelik bir arayış içinde olmuştur. Yaşadığı dönemin değerlerini gözden geçiren Nietzsche'ye göre ahlaklılık, dünyadaki diğer her şey kadar ahaksızdır, ahlaklılığın kendisi bir ahaksızlık şeklidir (Nietzsche, 2010a, s. 217). Çünkü insanın ve yaşamın yücelmesine karşı bir hareket oluşturmaktadır. Yaşama itimatsızlık, duygusal olana yönelik düşmanlık, bu dünyanın işe yaramaz olduğuna yönelik kabul, gerçek bir dünyaya duyulan özlem, güç ve dürtülerin inkârı, yüce mizaçların yozlaşması ve kendi kendisini feda etmesi şeklinde belirir (Nietzsche, 2010a, s. 268-269). Ahlaklılık insandan hâlihazırdaki ahlakın kurallarına uymasını ve onlara boyun eğmesini ister. İnsanın nasıl yaşaması, ne şekilde eylemesi, ne yapması gerektiği bu kurallarda belirtilmiştir. Bir daha insanın bu konu üzerine kafa yormasının lüzumu yoktur. Onun adına bu zaten belirlenmiş ve eline bir yaşam tarifesi verilmiştir. Yapması gereken sadece buna riayet etmektir. Zaten insanın kendi varoluşuna ve yaşamına dair karar verme sorumluluğunu onun üzerinden alan bu durumla insana rahatlık, güven, düzen ve emniyet vaat edilmektedir. İnsan da böyle bir yaşa-

mı asla tehlikeli ve zorlu bir yaşamla değiştirmek istemez. Artık ahlakın ördüğü demir parmaklıkların özgürlükten daha kârlı olduğunu düşünmeye başlar. Ama Nietzsche'ye göre burada insanın hâkim ahlak anlayışı doğrultusunda ehlileştirilmesi söz konusudur. İnsanın en temel dürtüleri dizginlenerek evcilleştirilir ve insan denetim altına alınır. Böylece ona canlılık veren koşullardan uzaklaştırılır ve yaşamdan koparılır. Böylece hatalardan oluşan bir demir kafese kapatılmış insan, insan karikatürü, hasta, perişan, kendine karşı hastalıklı, yaşamın itkilerine karşı nefretle dolu, hayatta güzel ve mutlu olan her şeye karşı güvensizlikle dolu, yürüyen bir sefalet haline gelmiştir (Nietzsche, 2010a, s. 266). Bu nedenle Nietzsche insanı ve yaşamı özgür kılmak istiyorsak ahlaklılığın yok edilmesi gerektiğini düşünmektedir (Nietzsche, 2010a, s. 236). Fakat o, topluğun bireyden daha önemli olması ve sürekli faydanın gelip geçici faydalara yeğlenmesi düşünceleri ile mevcut ahlaklılığın süreklilik kazandığını ve devam edip gittiğini ifade etmektedir. Topluluğun sürekli faydası bireyin faydasından hatta varlığından bile daha önemlidir. Topluluğun iyiliği için olan bir kurumdan dolayı bireyin acı çekip çekmediği, gelişiminin engellenip engellenmediği ve yok olup olmadığı pek de mühim değildir. Gerekirse bu uğurda birey kurban olarak bile sunulabilir, yeter ki töre ve ahlaklılık devam etsin. Bu bağlamda Nietzsche için ahlaklılık insanın yetiştirilmesini sağlayan törelerin hepsine yönelik birey olarak değil, onu bir bütünün parçası, bir çoğunluğun bütünü olarak yetiştirilmesini sağlayan anlayıştır ve bireyi çoğunluğa dönüştürür (Nietzsche, 2011c, s. 42). Ama Nietzsche, asıl hedefi gerçek ve büyük insanların yaratılması olarak gördüğü için çoğunluğun yararına göre yaşamayı, çoğunluğun çıkarını düşünmeyi, çoğunluğun iyiliğini, mutluluğunu, isteklerini, amaçlarını, ihtiyaçlarını dikkate almayı gereksiz bulur, kamuya hizmeti anlamsız görür. O, nadir ve değerli suretlerin ortaya çıkması için gayret edilmesini gerek görür. Bu yüzden komşu sevgisi ya da özgeciliği ahlaklılığın odak noktası yapmaz, aksine bencilliğin kutsallığı önünde eğilir.

Ahlaklılığın Ahlaksızlığı

Yaşadığı dönemi değersizleşmenin eşiğinde bir çağ olarak nitelendiren Nietzsche, geleneksel değerlerin çöküşü ve yaşamın temelindeki anlamın kaybına dikkat çekmekte ve bu durumun Batı metafizik geleneğinden ve bu geleneğin Platoncu yorumu olan Hristiyanlıktan kaynaklandığını düşünmektedir. O, metafiziksel sistemlerin ve Hristiyan ahlakının insanı gerçek potansiyelinden uzaklaştırdığını ve insanın yaşamı anlamlandırma yeteneğini zayıflattığını dile getirmektedir (Kieffer, 2024, s. 32). Nietzsche'nin gözünde Sokrates ile başlayan ve Platon ile ilerleyen düşünce geleneği açısından felsefenin ahlakın egemenliğine girmesi yaşama aykırı ve yaşamın değerini düşürtücü sonuçlar doğurmuştur. Felsefenin yolu

ahlaksal art niyetlerle tıkanmıştır. Bu gelenekte hakikatin ve bilginin en yüksek değer olarak görülmesi, hakikati bilme ve erdemli olma arasında ilişki kurulması Nietzsche'nin "papazca" değerler dediği vaaz edilen değerler ile dünyasal değer arasında uçurum yaratarak bir ve aynı olan dünyayı hakiki dünya ve görünen dünya olarak ikiye ayırmıştır (Türkyılmaz, 2016, s. 102-103). İnsan bir yönüyle görünen dünyaya bir yönüyle yönü hakiki dünyaya bağlı kılınmıştır. Duyusal ve duygusal yönü göz ardı edilen insanın akılsal yönü sayesinde aşkın dünya ile bağlantısı sağlanmıştır. İnsan salt bir düşünce varlığı olarak görülerek insanın anlamı kendisinin dışındaki bir "öte"de aranmış ve insan kendisinden uzaklaştırılmıştır. Nietzsche'nin "halkın Platonculuğu" olarak nitelendirdiği Hristiyan düşünce geleneğini de Yunanların trajik kültürünün çöküşüyle ortaya çıkan Sokratik gelenekten apayrı bir gelenek değildir, metafizik geleneğin sürdürücüsüdür. Bu gelenekte yaşamın ağırlık noktası yaşama değil "öte"ye yerleştirilmiştir (Türkyılmaz, 2016, s. 109). Bu dünya uyduruktur, aldatıcıdır, sahtedir; insan pistir, suçludur, günahkârdır. İlk günahın ağırlığı altında ezilmektedir. Bundan dolayı bu dünyada insan kendisini her türlü zevkten ve hazdan uzak tutarak "öte" bir dünyaya erişmek için çile çekmelidir. Bu tabloyu Nietzsche değerlerin değersizleşmesi olarak yorumlamakta, insanı ve yaşamı anlamlandırmak için başvurulan değerlerin inandırıcılığını kaybettiğini söylemektedir.

Nietzsche tüm Avrupa'yı saran bu değersizleşmenin tarihsel kökenlerine yönelik bir araştırmayı gerekli görürken ahlaklılığa yaklaşımın da değişmesi gerektiğine ve ahlaklılığı sosyal bir fenomen olarak ele almanın gerekliliğine inanmaktadır. Tüm ihtişamına rağmen Batı dünyasının tarihi sessizce çile çeken bir hikâyedir ve çağdaş yaşam düzeninin altında ısrarla bastırılmış kronik bir acı bulunmaktadır. Avrupa medeniyetinin doğduğu yerde iki tür insan vardır: Efendiler ve köleler. Böylece iki farklı ahlak türü ortaya çıkmaktadır (Kaag, 2022, s. 140). Bu bağlamda ahlaki inançların köklerine yönelen Nietzsche "efendi ahlakı" ve "köle ahlakı" olmak üzere birbirine karşıt iki ahlakın varlığından söz etmektedir. Ona göre ahlakın mahiyetini bireyin güçlü ya da zayıf olması belirlemektedir. Eğer ahlak zayıf ve güçsüz insanlar tarafından teşkil ediliyorsa köle ahlakıdır. Eğer ahlak güçlü ve sağlıklı insanlar tarafından teşkil ediliyorsa efendi ahlakıdır (Cevizci, 2024, s. 297). Antik çağların son zamanlarının efendileri olan Romalılar ve Yunanlar tarafından geliştirilen efendi ahlakı doğası gereği apaçık ve dosdoğrudur. Efendi için "iyi" gelişme, kendini gösterme, ilerleme kaydetme anlamına gelirken, "kötü" bunların tam tersidir. Zayıflık, yavaşlık, korkaklık ve dosdoğru olmayan "kötü" anlamındadır. İyi olmak; soylu olmaktır, soylu olmak ister istemez güçlü olmayı gerektirmektedir (Kaag, 2022, s. 140). Köle ahlakı ise güçsüzlüğe, zayıflığa, itaat etmeye ve teslim olmaya dayanmaktadır. Efendi ahlakında "iyi" olarak kabul edilen köle ahlakında

“kötü” ve “ahlaksız” olarak değerlendirilmektedir. Efendi ahlakının “kötü” olarak gördüğü ise köle ahlakında “iyi” ve “ahlaklı” olarak görülmektedir. Nietzsche için hâlihazırdaki ahlak, menşei bakımından İbrani-Hristiyan geleneğinden çıkmış bir köle ahlakıdır. Bu ahlakı sadece Sokrates değil, Katolisizm, Protestanizm ve bütün bir Aydınlanma güçlendirip yaymıştır (Ritzer, 1997, s. 22). Bilimsel devrim hız kazanıp beraberinde Aydınlanma Çağı’nı getirdiğinde rasyonel ve ahlaki fikirler her şeyin üzerinde olacak bir şekilde öncelik sırasına alınmıştır. Güzel bir hayat için kişinin kararları ve eylemleri aklın, mantığın ve idrakin evrensel prensipleri ile yönlendirilmesinin gereğine inanılmaktadır (Kaag, 2022, s. 63). Yani bu değer sistemi hastalıklı bir toprağın ürünüdür. Efendi ahlakı ise başarının ve yükselen yaşamın değerlerine dayanmaktadır. Efendi ahlakının dünyayı aydınlatıp güzelleştirmesine karşı Hristiyan ahlakı dünyayı yoksullaştırmakta, soluklaştırmakta, çirkinleştirmekte ve nihayetinde yadsımaktadır. Bu ahlakta “dünya” sövğu sözcüğüne dönüşmekte, “ben” nefret edilecek bir hal almaktadır. Bundan dolayı kişi kendi benliğinden kaçıp kurtulmayı istemektedir. Oysa efendi ahlakının temelinde büyük bir kıvançla kendini onaylamak vardır (Nietzsche, 2010d, s. 55-57). Her soylu ahlak zafer kazanmış bir şekilde kendine “evet” diyerek gelişirken, köle ahlakı daha en başta dışta ve farklı olana, kendi olmayana “hayır” demektedir (Nietzsche, 2013, s. 51). Deleuze’ün ifadesiyle efendi ahlakında soylu kişi “Ben iyiyim, sen bundan dolayı kötüsün.” diyerek kendisini büyük bir coşkuyla tasdik etmektedir. Buna karşı köle ahlakında aciz, zavallı, güçsüz, sefil ve acı çeken kişi “Sen kötüsün, ben bundan dolayı iyiyim.” diyerek asil, yaratıcı, güçlü, cesur insanları uğursuz ve lanetli kabul etmektedir (Deleuze, 1983, s. 119). Bu yüzden bütün herkesin eşitliğini esas alan ahlak, zayıfları ve zayıflıkları korumanın silahıdır. Zayıfların değerleri toplumun geneli için ölçüt haline getirilmekte ve bütün kültürü hâkimiyeti altına almaktadır. Yani bütün Avrupa Nietzsche’ye göre köle ahlakının tesiri altındadır ve bu ahlak iyi bir yaşamın ve yaratıcı insanların önündeki en büyük engeldir. Çünkü bu ahlakın temelinde çöküş bir değer olan merhamet yer almaktadır. Odağında merhametin var olduğu bir ahlak ile yaşamın gücü eksiltilir, insan çaresiz bırakılır, başkaları olmadan yaşayamaz hale getirilir. İlk günah yalanı ve doğuştan gelen suçluluk ile insanlar üzerinde denetim mekanizmaları oluşturulur. Ebedi saadete duyulan özlem, vaat edilen öte dünyaya olan umut ve ebedi cehennem gibi en ürkütücü korku araçları ile ahlakın yeri sağlamlaştırılır ve kalıcılığı sağlanır. Nedeni anlaşılamayan yasaklarla insanlara boyun eğdirilir. Otoriteler mukaddes görülür, onlara itaat edilir ve sadakatle onlara bağlanılır.

Kendi çağı ile sürekli methiyeler düzdüğü Antik dönemi karşılaştıran Nietzsche, kendi zamanında sıkça rastlanan başkalarını düşünenin, başkalarını

önemsemenin, başkalarının yaşamını yüceltmek için çabalamanın Antik zamanlarda görülmediğini söylemektedir. Bilakis Antik dönemde başkalarının acılarına ortak olmaya bir karşı çıkışın söz konusu olduğunu belirtmektedir. Dert ortaklığı şeklinde kendini gösteren acıma, ıstırapı artırdığı için bir zayıflık ve talihsizliktir. Etrafında tanık olduğu sefaletle empati kurarak kendinden vazgeçen biri yok olmaya mahkûm olacaktır. Zaten ilkel insanlar arasında acıma fikri korkunç bir şey sayılırdı ve bunu yapanlar da hor görülürdü (Brandes, 2019, s. 31). Ayrıca Nietzsche Antik dönem için herkesin kendi erdemini göstermeye çalıştığı, kendi erdemiyle başkalarının erdemini yarıştırdığı bir dönem olarak bahsetmektedir. Fakat Hristiyanlık buna mâni olmuştur. Çünkü dünyaya sahte bir günahkârlık getiren Hristiyanlık, günahla hava atmaya yerleşik hale getirmiştir (Nietzsche, 2011a, s. 34). Hâlbuki pişmanlık duyarak Tanrı'nın lütfuna ermek antikitede komik ve sıkıcı bir iştir. Hristiyanlıkta pişman olma, kendini hor görme, ağlayıp sızlanma, yalvarıp yakarma, yerlerde dövünme affedilmenin koşuludur. Bu durum antikitenin iyi ve yüce erdemlerinin yok olmasına neden olmuştur (Nietzsche, 2003, s. 135). Bu erdemlere duyarsızlaşan insanlar artık onlardan tiksindir hale gelmiştir. Doğal olana karşı duyulan iğrenme insanları verimsiz ve neşesiz olmaya mahkûm ederek huzursuzluk ve karışıklık yaratmıştır (Nietzsche, 2009, s. 17).

Nietzsche daha önceki ahlak felsefeleriyle yapılmadığını düşündüğü için ahlaklılık sorununu görmeyi ve göstermeyi yeni asli görev olarak tanımlamaktadır (Nietzsche, 2010a, s. 193). Görevinin doğallıktan uzaklaşmış ahlak değerlerini kendi doğalarına yani doğal ahlaksızlıklarına çevirmek olduğunu söylemektedir. Çünkü ahlaklılık doğallıktan uzaklaştırılarak idealleştirilmiştir (Nietzsche, 2010a, s. 213). Oysa Nietzsche'ye göre ahlaklılık dendiğinde bundan bir yaratığın yaşam koşullarıyla kısmen uyuşan bir değer takdir sisteminin anlaşılması gerekmektedir (Nietzsche, 2010a, s. 190). Hâlihazırdaki ahlakın gerçeklikten uzaklaştığını söyleyen Nietzsche, onun kayıtsız şartsız oluşunu, taleplerinin mutlak yer almasını ve içeriğinin ampirik değil de anlaşılabilir bir gerçek olarak bulunuşunu eleştirmektedir. Ani heyecanların işaret dili olarak gördüğü ahlakı da organik olan her şeyin işareti olarak görmekte ve ahlaki yargıları fizyolojik gerçeklerin kendilerini ifade etmesinin dili olduğunu belirtmektedir (Jaspers, 2008, s. 226-227). Şimdiye kadar kutsal kabul edilen ve öğretilen ahlak ise doğallığa karşı durmakta ve içgüdülere ölesiye düşmanlık beslemektedir. Ahlakın eliyle yaşam içgüdüleri bastırılmakta ve engellenmektedir. Bu da insanı insanlığından uzaklaştırmakta ve kendine yabancılaştırmaktadır. Zira insan dışı doğru akıtamadığı içgüdülerini kendi içine yöneltmektedir. İçgüdülerin bastırılmasını sonucu oluşan ahlaktaki bu idealleştirme yaşama yönelik hincin kaynağı haline gelmektedir (Stauth & Turner, 2005, s. 113). Bu tinsellik öğretisinin her yerde hâkim güç haline gelmesinin sınırları yıpratığından

söz eden Nietzsche, insan bedeninin hakir görülmesinin, önem verilmemesinin, acı çektirilmesinin bütün dürtüleri uğruna insanın kendisine eziyet etmesi olarak yorumlamaktadır. Bunun da gergin, karamsar ve bastırılmış tinler oluşturduğunu ifade etmektedir. (Nietzsche, 2011a, s. 40). Böylece yaşama hiddetlenen, hayata arkasını dönen ve ölmeyi isteyen ruhlar için dünya pisliğe bulaşmış bir hilkat garibesinden farksızdır (Nietzsche, 2010b, s. 232). Onlar sanki bu dünyada sürekli korkunçluklar var oluyormuş gibi şikâyet ederler ve bunun sorumlusu olarak insanın tutkularını görürler. Tutkuların olduğu her yerde korkunçlukların vuku bulacağını düşünürler. Bu nedenle acıma, merhamet gibi erdemler yüceltilirken tutkuları canavar haline getirirler ve ölüme mahkûm ederler. Ama tutkuların ölmesi yaşamın ölmesidir (Nietzsche, 2010f, s. 37-38). Buna karşı iyi bir yaşamı elde etmek arzuların azalması ile mümkün olmaktadır. Özellikle suçluluk hissi ve günah bilinci aracılığıyla yaratılan vicdan azabı ile insan eyleyemez hale getirilir. Amaç ölçülü, ağırbaşlı, mütevazı, nefesine hâkim, arzularını dizginleyen insan yetiştirmektir. Anlaşıldığı üzere ahlak insanın içgüdülerini gasp ederek masumiyetini elinden almaktadır. Ayıp, kusur, günah, sorumluluk, ceza gibi kavramlarla gerçeği yorumlayarak var olan her şeyin masumiyetine gölge düşürmekte ve gerçeği çirkinleştirmektedir. İnsanın kendini yenilemesi be yaşamsal içgüdülerini tekrardan kazanması için ahlaksızlığa cüret etmeli, kendi bağımsız ve bireysel ahlakını bulmalıdır (Thomass, 2023, s. 99).

Yüzyıllar boyunca ahlak, geleneklere bağlı kalmak ve atalardan kalan usullere saygı göstermek anlamını taşımaktadır. Özgür ruhlu ve asil kişiler, zayıf ve aciz kişilerin batıl inançla korktukları geleneğe karşı durdukları için ahlaqsız olarak nitelendirilmektedir. Zayıf ve aciz kişiler paylaştıkları aynı görüşlere sınıksız olarak kendi yarattıkları korkudan dehşete kapılmaktadır. Görüldüğü üzere geleneğe dair yaygın ahlak topluluğa ait herkes tarafından hazırlanmaktadır. Suç ve ceza arasındaki ilişkide bunun örnekleri her zaman mevcuttur. Mesela “Şöyle şöyle yaparsan senin için kötü olur.” gibi bir söylemin sonu genellikle kötü olduğu için bu iddianın onaylanmasının yolunu açmaktadır. Böylece sözde bilim bir olan alternatif tıbbı denk olan yaygın ahlak, insanlar arasından sürekli kendine bir yer bulmaktadır (Brandes, 2019, s. 31-32). Nietzsche insanların kendi yaşamlarının iplerini kendi ellerinde bulundurmalarının gerekliliğine inanırken ahlak emirleri ve yasaklarıyla insanların iradelerini sınırlandırmaktadır. İnsanların kendi üzerlerinde hâkimiyet kurmalarını ve kendi iradeleriyle hayatlarının sorumluluğunu almalarını isteyen Nietzsche’ye göre ahlak “yapmalısın” ya da “yapmamalısın” diyerek kendi gücünü iradenin üstüne çıkarır. Ama insan ahlağa bağımlı yaşamaya alıştığı için zincirlerini hissetmemektedir. Ne zamanki kendisine yeni zincirler takılırsa acı çekmektedir. Aslında insanın iradesini özgür sanması bir yanılgıdır, insan sadece

kendisine yeni takılan zincirleri hissetmemektedir (Nietzsche, 2010f, s. 16). Zaten “Çalmayacaksınız!”, “Öldürmeyeceksin” gibi buyruklar kutsal ve değiştirilmez hale getirilerek onların huzurunda diz çökülür, hürmet edilir, baş eğilir, teslim olunur ve sonuçlarına razı gelinir (Nietzsche, 2010b, s. 229). Akabinde atalardan çocuklara miras olarak bırakılır. Oğullar dedelerinin içindeki şeyleri güneşe çıkarır (Nietzsche, 2003, s. 48). Çünkü çocuklar ahlak ile ilgili duyguları büyüklerinin olaylar karşısında gösterdiği tepki ve eğilimleri taklit ederek öğrenirler ve alıştırmalarını yaparlar (Nietzsche, 2011a, s. 37). Bu yüzden ahlaki bakımdan miras yoluyla bir zenginlik yaşanmaktadır. Bu zenginliğe bütün iyi davranışları atalarından miras olarak alan iyi niyetli, merhametli, yumuşak başlı insanlar sahip olmakta ve bu zenginlik sürekli paylaşılmaktadır (Nietzsche, 2010f, s. 39).

Batı'nın temel değerleri ile yüzleşmenin gereğine inanan Nietzsche'nin hesaplaştığı değerlerden en önemlisi modern ahlakın altını çizdiği bencil olmayan, özgeci ya da diğerkâm davranışlardır. Büyük ölçüde Hristiyanlığın temel değerleri üzerine kurulu modern ahlak anlayışı esasında egoizm aşılması ve başkasının iyiliğini düşünme olarak kendini sunar ve insanın içgüdüleri, bencilliği, eğilimleri, duyguları, kişisel ilgileri diğer bir deyişle bütün yaşamsallığı üzerinde zaferini ilan eder. Ama Nietzsche'ye göre kişisel eğilimlerin karşısında muzaffer olan bu ahlak hem yozlaşmayı ve zayıflığı örtülemekte hem de ahlak dışı bir temelden kaynaklanmaktadır (Esenyel, 2023, s. 13). Nietzsche'ye göre gerekli olanın aşırı bencillik olması gerekirken sempatik, fedakâr, toplumun yararına ve çıkarına olan davranışları bulunan insanların “ahlaklı insan” olarak onaylanması Avrupa'da Hristiyanlığın ortaya koyduğu en etkili değişiklik olmaktadır. Asıl önemli olanın kişisel kurtuluşun olduğu düşüncesinin arka plana atılmasıyla sevgiye olan inancın yardımseverlik uygulamalarıyla ön planda tutulması Hristiyan düşünce biçiminin ürünüdür. Bu hususta Voltaire'den başlayarak Auguste Comte'a gelene kadar kendini özgür düşünceli olarak gören Fransız filozoflar da Nietzsche'nin nazarında Hristiyan idealinin gerisinde kalmamışlardır hatta onu bile geçmişlerdir. Mesela Auguste Comte “başkaları için yaşa” manasına gelen meşhur ahlak cümlesi *vivre pour autri* ile durumu Hristiyanlık üstü bir yere taşımıştır. Aynı şekilde Schopenhauer Almanya'da, J. Stuart Mill İngiltere'de sevecenliği, başkalarının duygularını paylaşmayı veya onların yararını gözetmeyi yaygın hale getirmiştir. Fransız Devrimi zamanından beri muazzam bir itici güç haline gelen bu öğretiler her yerde aynı şekilde gelişme gösterdiler. Sosyalist sistemler de bu öğretilerin ortak zemininden beslendiler. Buradan hareketle Nietzsche ahlakın aslında toplumun bireyleri genel ihtiyaçlara uygun hale getirmesi, bireyin kendi mutluluğundan ödün vererek bütünün yararlı bir parçası olması anlamına geldiğini ve bunu duymanın insanların çok hoşuna gittiğini belirtmektedir. O, bireyin kendisini yok saymanın şaşırtıcı

olsa da enteresan bir şekilde insanların kulağına hoş geldiğini ifade etmektedir. Ama Nietzsche için ahlaki olanda köklü bir değişim olan bu durum esasında bireyin zayıflatılması ve yok edilmesidir. Ne yazık ki bütün kötülükler, düşmanlıklar, pahalılık, israf, lüks hep bireysel varoluş ile ilişkilendirilmekte ve toplum gibi daha büyük gövdeler içinde daha ucuz, daha güvenli, daha eşit ve daha birlikte bir yaşamın inşası umulmaktadır. Genele uyan her şey iyi olarak algılanmakta, başkalarının duygularına ortak olma ve sosyal duygular önemsenmektedir. Eğer yapılacak olan bir iyiliğin ahlaksal değeri olmalıysa başkalarının acıları karşısında duyarsız olunmaması gerekmektedir. Nietzsche kendi çağının temel ahlak anlayışını böyle tanımlamaktadır (Nietzsche, 2011a, s. 105-107). Ahlaklı olmak bencil olmamaktır. İnsanlara bencil olmamak iyidir diye öğretilir. Gelgelelim ki iyi ne demektir? İyi kimin içindir? Tabii ki kendini kurban eden için değildir, başkası içindir. Bencil olmamayı erdem olarak yücelten biri topluluk için faydalı, birey için zararlı olan bir şeyi yüceltmektedir. Başka bir egonun faydası uğruna kendi egosundan feragat etmektedir (Brandes, 2019, s. 29). Öyleyse ahlakın ve onun çıkarılıktan uzak durma çağrısından kurtulmak benlik arayışının ilk adımı olmaktadır. Çünkü ahlak, sürünün bir parçası olarak gördüğü insanı, buyurduğu görevleri yerine getirmek üzere ayarlanmış otomatlara indirgemektedir. Bu görevler herkes için geçerlidir, kişisel çıkarlara hizmet etmez. Bu yüzden iyi ve erdemli insan gerçek bir birey değildir. Onun bütün erdemi ahlakın teşvik ettiği kişisel olmayan değerlere karşılık gelmektedir. Bu noktada birey ahlakın buyurduğu görevleri yerine getirmeyi ne kadar çok isterse gücünü kendisini yoran eylemlerle boşa harcamaktadır. Yapılan eylemden zevk alınmadığında da gerçekleştirilen eylemin tatminiyle enerji yeniden yerini dolduramamaktadır. Evrensel olarak geçerli eylemleri otomatik olarak yapan birey kendi sezgilerini ihmal eder ve unuttur. Nihayetinde içgüdülerini ve içsel gücünü kaybeden bir düşküne dönüşür (Thomass, 2023, s. 109).

İnsanın Kendisine Dönmesinin Erdemi: Öztutkusu

Nietzsche *Güç İstenci* adlı eserinde çok az kişinin günlük hayatımızı oluşturan ve büyüdüğümüzden beri alıştığımız şeyleri bir problem olarak görmeyi başardığını belirterek çoğu insanın gözlerinin buna ayarlı olmadığını, özellikle de söz konusu ahlaklılık olduğunda böyle düşündüğünü ifade etmektedir. “Her insan, başkaları için bir amaçtır.” problemi en yüce şereflere vesile olmakta ama kendisi için büyük bir “hayır” a dönüşmektedir (Nietzsche, 2010a, s. 199) Bu nedenle Nietzsche ahlaklılık fenomeninin kendisini bir bilmece gibi meşgul ettiğini söylemektedir. O, komşunun refahının benim kendi değerlerimden daha yüce bir değere sahip olması gerekiyorsa, bunun ne anlama geldiğini, komşunun, sahip olduğu refahın kendimden farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerekiyorsa, bunun anlamı benim refahım-

dan daha önemsiz olduğunun mu düşünülmesi gerektiği soruları üzerine kafa yormaktadır. Bir kişinin bir başkası için yaptığı eylemi, kendi adına yaptığı eylemden daha değerli görmesinin ve diğerinin de bunu aynı şekilde gerçekleştirmesinin yani insanın kendisi için değil, başkalarının refahı için yaptığı eylemleri iyi olarak kabul etmesi düşüncesinin anlamı ortak duygu ve ortak vicdanla oluşturulan toplulukta tek bir bireyin önemsiz ancak bütün bireylerin bir arada önemli olduğuna yönelik sosyal bir içgüdüünün değer kazanmasıdır. Bu kişinin kendini görmeyi imkânsız hale getirmeye çalışan bir perspektife duyulan istençtir. Oysa hedefte birey olmalıdır. Ama her birey kurban edilmiştir ve bir araç olarak hizmet etmektedir. Sokağa çıktığında birçok köle ile karşılaşmaktadır. Nietzsche bunların nereye ve ne için hizmet ettiğini sorgulamaktadır (Nietzsche, 2010a, s. 195-196).

Nietzsche'nin gündemini ahlakın değeri oluşturmakta ve o, ahlaki değerlerin bir eleştirisinin yapılmasının zorunlu olduğunu, değerlerin kendilerinin değerinin öncelikle sorgulanması gerektiğini belirtmektedir (Nietzsche, 2013, s. 31). Nietzsche doğru davranışlar için kılavuz olarak gösterilen tevazu, merhamet ve fedakârlık gibi düsturları olduğu gibi kabullenmek yerine bu değerlerin nereden çıktığını, dayandıkları zeminin ve unutulmuş geçmişlerinin izini sürmektedir. Onun ahlaki değerlerin bir yerlerden geldiğini, bir kökenlerinin olduğunu ve bunun mutlak suretle hiçbir zaman bahsinin geçmediğini ifade etmesi sıra dışı bir felsefi harekettir. Bu, ahlaki değerlere uygun yaşamın farklı bir şekilde olabileceği, toplumsal kuralların ve geleneklerin değişmezliğinin belli olmayan nedenlere sağlam ve sarsılmaz şekilde yaslandığı izlenimini vermektedir (Kaag, 2022, s. 77-78). Bu nedenle Nietzsche, Batı kültürüne hâkim olan değerlerin kökenine ve bu kültüre damga vuran ahlak anlayışının temellerine yönelik soykütüsel bir araştırmayı gerekli görmektedir. O, çağdaş Batılı değerlerin soyağacını çıkararak modern zamanların ahlak kavramlarının aslına ulaşmayı amaçlamaktadır. Buradan hareketle Nietzsche ahlakın odağında bulunan “iyi” ve “kötü” kavramlarının etimolojik incelemesini yapmıştır. İyinin ve kötünün gerçekten ne olduğu üzerine yoğunlaşan Nietzsche, bu kavramların farklı dillerdeki karşılıklarını araştırmıştır. Onun tespitlerinde “iyi” her yerde “soylu”, “ruhça soylu”, “asilzade”, “ruhça yüksek”, “ruhça ayrıcalıklı” anlamlarına gelmekte, buna karşılık “kötü” ise “bayağı”, “köylülük”, “alçak” manalarını taşımaktadır (Nietzsche, 2013, s. 43). Fakat Nietzsche bu durumun hep gözden kaçırıldığını, “iyi”nin ve “kötü”nün kaynağının hep farklı yerlerde arandığına dikkat çekmektedir. Onun değerlendirmesine göre kökeninde insan, “bencil olmayan” eylemleri onaylamış ve bu eylemlerden yararlananlar onlara iyi demiştir. Sonraları bu onayın kaynağı unutulmuş alışkanlık gereği “bencil olmayan” eylemler hep iyi olarak kabul edilmiştir (Nietzsche, 2013, s. 40). Bu noktada Nietzsche, “bencil olmayan” kavramı incelendiğinde böyle bir eylemin gerçekleşme ihtimalinin son

derece fantastik olduğunun görüleceğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre her eylem bir tür zorunluluk ya da motivasyondan kaynaklanmakta ve kişisel ihtiyaçtan doğmaktadır. Yani kişi içsel bir zorunlulukla harekete geçmekte ve bu zorunluluk arzuları içermektedir (Elgat, 2013, s. 315). Nietzsche, özgeci, çıkarısız ya da başka şeylere yönelik bir eylem nedeni olmadığını göstermek için çabalamaktadır. O, ahlaki açıdan iyi eylemlerin kişisel çıkarlar dışında yapılmadığını ve aslında tüm eylemlerin doğasının bencilce olduğunu savunmaktadır. Onun ahlakın arkasındaki ahlaksızlık olarak göstermeye çalıştığı bu durum özgeci olduğu varsayılan eylemlerin arkasındaki egoizmi gösterme gayretidir (Cartwright, 1988, s. 562).

Görüldüğü üzere Nietzsche ortak yarar düşüncesi yaratan eylemlerin ahlaki eylemler olarak nitelendirildiğinin altını çizmektedir. Herkesin yararına olan eylemler zamanla bu eylemlerin yapılmasını isteyen veya tavsiye edenlere karşı duyulan saygı veya korku nedeniyle ya da insanların çocukluklarından beri etraflarında bu eylemleri görmenin verdiği alışkanlık yüzünden ya da bu eylemlerin her yerde sevinç ve tasdik edici yüzler yaratmasından dolayı ahlaki eylemler olarak görülmektedir (Nietzsche, 2010f, s. 39).

Tüm değer yargıları ya kendimize aittir ya da başkalarından edinilmiştir, - ikincisi büyük ölçüde çoğunluktadır. Onları neden benimseriz? Korkudan, - yani kendimize aitmiş gibi davranmayı daha uygun buluruz - ve bu rol öylesine alışkanlık yaratır ki, sonunda bizim doğamız haline gelir. Kendi değer yargılarımız, bu bir şeyin bir başkasına değil; sadece bize verdiği keyif ya da keyifsizlikle ölçülmesi demektir - ki bu oldukça enderdir.- Ama çoğu durumlarda başkasına ait değer yargısını kullandığımız için, o başkasına duyduğumuz saygının en azından kendimizden kaynaklanması, kendi kararımız olması gerekmez mi? Evet; ama biz bunu çocukluğumuzdan itibaren yaparız ve bu davranışımızı pek ender değiştiririz, yakınlarımızla ilgili yaptığımız değerlendirmeler ve onların değer yargılarını kabul etme zorunluluğu konusunda, genellikle çocuklukta edindiğimiz yargılara ömür boyu bağlı kalırız (Nietzsche, 2011a, s. 79-80).

Nietzsche, insanların yarar ve zararı hesaba katarak ahlakı nasıl şekillendirdiklerini açıklamaya çalışmaktadır. Şöyle ki, insanlar küçük bir solucanı ya da kanatlı bir böceği kendilerine zarar vereceğini düşündükleri için yok etmeye çalışır. Ama bir hayvan, mesela inek, insanların işine yarıyorsa onu sömürürler. Çünkü insanlar, onların bakılıp yetiştirilmelerinin yararlı olduğunu öğrenmiştir. Bu nedenle ineğe işkence etmekten sakınılır. Eğer biri ineğe karşı acımasızca davranıldığını görürse ortak yararın tehlikeye gireceğini düşünen primitif topluluk ahlakına uygun olarak kızar. Hatta bu kişide bir hayvana kötü muamele eden kişinin zayıf, eşit olmayan ve intikam alamayacak durumda olan insanlara yönelik de

böyle davranabileceği düşüncesi oluşur. Böyle bir insanın incelikten ve asaletten uzak olduğuna inanılır. Ayrıca toplum içinde bir suçu fark eden kişi bunun dolaylı da olsa kendisine zarar getireceğinden korkar. Nietzsche'ye göre ahlaki değerler ve duygular yaklaşımı bu şekilde başlamaktadır (Nietzsche, 2010f, s. 45-46). Bu bağlamda ahlaksal bir eylemin özü bir yarara hizmet etmek olarak belirmektedir. Bu durumda ben'in iyiliği ile başkalarının iyiliği karşı karşıya gelmekte, bencilik kötülük, iyilik ise başkalarını düşünmek olarak onaylanmaktadır (Bataille, 2000, s. 55). İnsanlar genelin yararına yönelik kaygı ile kişisel olmayan davranışları överek ve onlar için hususi bir yer tahsis ederek kişisel olmamayı ahlaki eylemin ayırt edici özelliği yapmaktadır. Acaba kişisel kaygılara büyük bir önem vermenin genelin yararlılığını sağlayacağı yönünde kökten bir değişim mümkün değil midir? Aslında Nietzsche için insanın kendisini tam manasıyla bir kişi haline getirmesi ve yaptığı bütün işlerde kendisinin sevincini, mutluluğunu, rahatlığını, bolluğunu ve refahını gözetmesi onu başkasının uğruna yapılan sevecen işlerden ve duygudaş hallerden daha fazla geliştirir. Ama insanda eksik olan kişisel olana karşı kaygı duymamasıdır. İnsan ilgisini ve dikkatini kişisel olandan uzaklaştırarak kendisini ihtiyacı olan uğruna, bilim ve devlet hatırına kurban olarak sunmaktadır. Esasen insanın kendi çıkarı olduğu sürece başkaları için çalışması uygun olur (Nietzsche, 2010e, s. 87). Yoksa insanın kendisini başkasının uğruna harcaması ve kendisini onun yolunda heba etmesi çöküşü hazırlayan bir unsurdur. Bundan dolayı Nietzsche bireyselliği yok edici "komşu sevgisi" ya da "özgecilik" gibi bir düsturu yüce bir değer olarak görmez, *decadence*¹ bir değer olarak nitelendirir. Çünkü yaşam duygusunun gücünü artıran duyguların aksine insanı çöküşe doğru sürükleyen bir etkiye sahiptir. İnsandan kendisini unutmamasını ve kendi çıkarını umursamamasını ister. Koşulsuz ve şartsız bir bağlılık olarak özgecilik at gözlüğü gibidir, başkalarınca sömürülme-ktir. Nietzsche böyle düşünmektedir. Onun için özgecilik kişinin kendi kendisini köleleştirmesidir. Kişi özgeci olduğunda kendi refah ve çıkarı için endişelenmek yerine başkalarının istek ve ihtiyaçlarına odaklandığı için kendisini başkası uğruna feda etmektedir (Scott & Seglow, 2007, s. 32-33). Yaşamın odağına güç istencini yerleştiren Nietzsche'ye göre komşu sevgisi gibi bir değerle kişi "sen"i, kendinden daha üstün tutacağı için gücünü kaybedecektir. Kendisi için bir şey isteyemez ve eyleyemez hale gelecektir. "Ben kendi yararımı bulacak durumda değilim artık" diyen insan özgeci olduğunda iş bitmiş demektir. Onun "Ben bir değer değilim artık!" sözlerine karşılık ahlak yalanı da "Değerli bir nesne yok, bir değer değil yaşam da!" şeklinde cevap vererek insanı ve yaşamı yadsır (Nietzsche, 2011b, s. 94). Bundan dolayı özgecilik yüksek bir ruh halinin işareti olmaktan ziyade iyi bir öz-

1 Düşme, çökme anlamına gelen Fransızca bir sözcüktür. Nietzsche bu sözcüğe Almanca tam bir karşılık bulmadan Fransızca aslına uygun kullanmıştır (Baykan, 2000, s. 11).

saygı eksikliğinin belirtisidir (Schacht, 2024, s. 554). Oysa insanın tüm varoluşunu güç istencine dayalı olarak açıklayan Nietzsche’de kendini yenme, kendini alt etme, kendini aşma sözlerine karşılık gelen güç istenci, kişinin yaptıkları için başkalarına ait değil, kendine ait gerekçeler bularak kendini gerçekleştirmeye yönelmesidir. Bu hususta Nietzsche bencilliğin değerini şöyle ifade etmektedir:

Birey bu çizginin yükselişini sergiler, bu eylem içinde onun değeri olağanüstüdür - genel yaşam için söz konusudur, yaşam onunla bir adım ilerler, koşulların en elverişli durumunda kendini sürdürme ve yaratma kaygısının son çizgisine varabilir. Birey, buraya değin halkın ve filozofun anladığı gibi “tikel olan”, bir yanılmadır. O kendi kendisi için değildir artık, ne bir atomdur, ne bir “zincirin halkası”dır, ne de eskiden kalma bir kalıttır - o kendi kendini buluncaya değin uzayan bütün bir çizgi insandır (Nietzsche, 2011b, s. 92).

İnsanların benciliği hor görerek yetiştirildiğini dile getiren Nietzsche’ye göre özgecilik ya da komşu sevgisi değişmesi gereken değerler arasındadır. Ama ne yazık ki ahlakın başat değeri konumundadır, tüm ahlaki ele geçirmiştir. Komşu sevgisini yaygın hale getirmek için tevazu, dayanışma, merhamet, acıma, hoşgörü gibi insanı uysal ve uyumlu yapan nitelikler ön plana çıkarılarak sıradan insanların faydası gözetilmekte ve onların çıkarları kollarılmaktadır. Bununla sürünün korunması sağlanmaktadır. Buna karşı hırs, atılganlık, gözü karalık, uyanıklık, kurnazlık gibi nitelikler bencilliği beslediğinden dolayı sürü için tehdit oluşturmaktadır. Bunların bir erdeme dönüşmesi halinde sürünün varlığı tehlikeye gireceği için kişiyi komşuya aşkın kılan her şey kötü olarak düşünülmektedir. Böylece insanın büyük bir coşkuyla kendisini teslim etmesi ve kendisini kurban olarak sunması ahlakın temel ilkesi haline getirilmektedir. Mütevazı, hakkını savunamayan, tahammül eden, kendini geri planda tutan, sebatkâr ve kanaatkâr insanlar oluşturmak amaçlanmaktadır. Oysa kutlu bencillik böylesi bir köleliğin karşısındadır. Güçlü bir ruhtan fıskıran bencillik insanın şifasıdır. Bedenlerin ve ruhların keyiflenmesine sebep olur (Nietzsche, 2010b, s. 216-218; Nietzsche, 2011a, s. 167). Ama topluluk, içinde üstün olma gururu taşıyan ruhlara lanet okur. İnsanlar “kendin için” değil, “bir başkası için” duygusuyla efsunlanır ve ayartılır. Bu nedenle Nietzsche için temelinde kendini feda etme, başkası için özveride bulunma şeklinde ortaya çıkan kendini yâdsıma ahlakının yargılanması gerekmektedir (Nietzsche, 2010c, s. 49-50).

Nietzsche için öztutkusu çok kıymetlidir, fizyolojik olarak da ayrıca bir öneme sahiptir. Bireyin yükselişini sergiler, bu eylem içinde onun değeri olağanüstüdür, yaşam onunla bir adım daha ilerler, koşulların en elverişli durumunda kendini sürdürme ve yaratma kaygısının son çizgisine varılır (Nietzsche, 2011b, s. 92). Bunun için içinde “ben” tutkusunun yer almadığı bir ahlak yozlaşmış-

tır. Çünkü komşu sevgisi bir erdem haline gelirse kişi kendinden çok başkasıyla meşgul olacağı için bireyselliği yok olur. Kişi kendi “ben”ini terk edip “sen”e sığınırsa kendi değerini yitirir ve kendi yararını unuttur (Nietzsche, 2011b, s. 94). Yaşamının erkesini azaltır, aciz ve zavallı bir hale gelir, sendeler ve tek başına ayakta durmakta zorlanır. Potansiyellerini açığa çıkaramaz ve kendi başına bir varoluş gerçekleştiremez. Öz gelişimi önemseyen Nietzsche’de komşu sevgisi insanın kendisiyle yüzleşmesini engellerken kişinin kendisinden uzaklaşmasına ve başkalarına bağlanmasına neden olur. Bu nedenle özgecilik güçlenme ve kendini ortaya çıkarma potansiyeli olmayan insanlar tarafından paylaşılr. Ama bu potansiyele sahip olanlar kendilerini başkalarının hoşuna gidecek eylemlerle sınırlandırmak istemediklerinden dolayı özgeciliği yaratıcı güç ve kapasitelerinin gelişimine zarar verici olarak görmektedir (Schacht, 2024, s. 449). Nietzsche’ye göre kişinin özgeci olması onun verimli ve yüce gönüllü olma kapasitesine zarar vermektedir. Kişi özgeci davrandığında kendi varlığını baltalayacak, kimliğini ve özgüveni kaybedecektir. Bu nedenle Nietzsche başkaları uğruna kendini ihmal etmeyi bir fedakârlık olarak nitelendirmemektedir. Özgeciliği başkalarının iyiliği için kişinin kendi egosunu bastıran kötü bir davranış olarak görmektedir. Özgeci olmak insanı kendine ve hayata hayır demeye sevk etmektedir. Çileciliği ve acı çekmeyi içerdği için insan için yıkıcıdır. Kişinin kendisine değil de, başkasına iyilik etmesini onayladığı için kişinin mutluluğunu yadsımadır. Kişi özgeci olmaya abone olduğunda kendisini başkalarının yararlı bir üyesi ve aracı yapmaya gönüllü olmaktadır (Mulinge, 2018, s. 357-358).

Nietzsche, insanın kendi yalnızlığında saklanmasını söylemektedir, yoksa zehirli sineklerden oluşan sürü tarafından onu delik deşik edilecektir (Nietzsche, 2010b, s. 76). Ama modern insan kendi yalnızlığına sığınmaktan ve kendinden korkar bir haldedir. Sürünün sevgisi, ilgisi, onayı olmadan yaşayamaz durumdadır (Nietzsche, 2010b, s. 85). Kendi kendisi olmaz, tek olamaz. Bu yüzden bütün yapıp ettiklerini sürünün değer yargılarına uydurmaya çalışır. Bunun için günde on defa kendini yenmesi gerekir. Kendinden, bedeninden, isteklerinden vazgeçer, bencilliğiyle savaşıır. Çünkü istekler kötüdür, bencillik kötüdür. Ahlak bunu söyler ve kişinin kendisinden vazgeçmesini ister (Kuçuradi, 2009, s. 28). Bu nedenle Nietzsche özgeciliğin karşısına dikilir ve onu insanın kendi “ben”ine yönelik büyüttüğü kötü sevgi olarak niteler. Ayrıca kişi kendisini başkası karşısında küçük gördüğü için özgecilik kişilik zayıflığına da tekabül eder. Mesela bir tanıdığımız utanç verici bir durumla karşı karşıya kalsa, kendimizin böyle bir utançla karşı karşıya kalmasından daha fazla onun için üzülürüz, onun için daha çok acı çekeriz, hatta onun masumiyetine kendisinden daha çok inanırız ve onu kendisinden daha çok severiz (Nietzsche, 2010e, s. 65). Böylesi özverili bir değerlendirme şeklinin çokluğu has-

talıklı bir içgüdünün sonucudur. Burada “Benim çok değerim yok.” yönünde temel bir değer yargısı bulunur (Nietzsche, 2010a, s. 250).

İnsanın kendisini topluluk çıkarı için feda etmesini öğütleyen komşu sevgisi gibi bir değerün yüceltilmesiyle birlikte insan artık kendine tahammül edemez, kendinden kaçır bir duruma gelmiştir. “Sen”i, kendisinden daha kutsal kılarak sevgisiyle onu baştan çıkarmak için ona sokulmaya çalışır (Nietzsche, 2010b, s. 84). Ama Nietzsche kişinin kendisine dönmesini ister. Bunun için de bencilliği gerekli görür. Bencilliğin iki şekilde tezahür ettiğini ifade eden Nietzsche’ye göre bencillik kişinin yükselen seyrinin göstergesiye olağanüstüdür, teşvik edilmelidir, geliştirilmeli ve ilerlemesi sağlanmalıdır. Buna karşı bencillik kişinin düşüşünün işaretiyse bir bozulma ve hastalık durumudur, bastırılması gerekmektedir. Bu durumda sürünün bencilliği üstinsanın ilerleyişi için tehlike arz eder, engellenmelidir. Sağlıklı, soylu ve güçlü insanın üstinsana doğru ilerleyişinde bencillik gereklidir, faydası vardır, desteklenmelidir (Nietzsche, 2010a, s. 250). O, kendi adına düşünemeyen, kendisi için yaşayamayan, kendi başına hareket edemeyen, kendi hislerini önemsemeyen insana karşı başkalarını dikkate almayan ve onları umursamayan, başkalarına göre kendini biçimlendirmeyen, benliğinin derinliklerinde her ne varsa o olmak için savaşıyor soylu ruhun içindeki bencilliği uyandırmasını ister. Zaten Nietzsche için bencillik, mevcut insan durumunun ötesine geçebilen, yüksek bir varlık ve bilinç düzeyine erişebilen üstinsanın ayırıcı vasıfları arasında yer almaktadır (Kieffer, 2024, s. 14). Üstinsan, bencilidir. Bencil olmasını hiç tereddütsüz kabul eder (Nietzsche, 2010c, s. 200). O, o insan olduğu için gururlanır, olduğu gibi olmaktan övünç duyar. Kendi kendisiyle sevinir, kendisine inanır ve bensizliğe karşı düşmanlık güder (Nietzsche, 2010c, s. 192). Üstinsana dair düşüncelerini *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinin kahramanı Zerdüşt’ün ağzından dile getiren Nietzsche, Zerdüşt’ün özsaygısını ortaya çıkardığı için gururu sevdiğinden söz etmektedir. Çünkü özsaygı sayesinde kendisinde varlığının anlamını ve amacını görmektedir. Gururu da bunu açığa çıkarmaktadır. Bu nedenle gururlu insan bilgeliğini ve erdemlerini kendisinden daha üstün görmez ve kendisini çok yüce ve çok kutsal olduğu söylenen amaçlar için kaybetmez (Nietzsche, 2010b, s. 47).

Buraya kadar anlatılanlardan Nietzsche’nin şefkat, kendini düşünmeme, başkalarına öncelik verme, kendinden dışarı bakarken başkalarının sıkıntılarına dikkat kesilme ahlakını ortadan kaldırmaya çalıştığı ve bunun yerine bencilliği, kişisel çıkarıya göre eylemde bulunmayı savunduğu görülmektedir. Bu durum bilinen ahlakın kaldırılmasına yönelik bir teşebbüsü ve Nietzsche’nin de ahlak karşıtı bir düşünür olduğunu akıllara getirmektedir. Nietzsche için ahlak göreneğe itaatten başka bir şey değildir. Göreneğin amacı ise topluluğun refahını sağlamaktır. Demek ki görenek toplumsal fayda temin etmektedir. Eğer Nietzsche’nin dediği gibi

bencillik hayatı yönlendiren bir ilke konumuna gelirse bu durum ahlaki bir kaos ve toplumsal bir çöküş yaratmaz mı? O, bencilliğin çöküşe götüreceği ve toplumsal faydaya sahip eylemin yok olmasına neden olacağı düşüncesini reddeder. Hatta tüm toplumun özgeci olmak yerine Nietzsche'nin tavsiyelerine uyması durumunda daha iyi, daha mutlu olacağını düşünür (Young, 2015, s. 460-461). Çünkü Nietzsche bencil olmayı kişinin kendi adına hareket etmesi olarak düşünmemektedir. Nietzsche'nin dediği anlamda bencil olmak egoyu sürüden ayıran kişisel bir geçmişe sahip olmak demektir. Mesela küçük tasarruf sahiplerini kandırarak milyonları cebine indiren tüccarın bencilliği kınanması gereken yoksul ve yüzeysel bir bencilliktir. Burada bencillik para, güç, sosyal statü gibi sürünün benlik ve kişisel çıkarına uygun olan en temel ve en yaygın olan şeylere indirgenmiştir. Böylesi bir egoist sürünün oluşturduğu kategorilerden memnundur. Herkesin istediğini isteyerek kendisi için bir şey istediğini sanır. Ama gerçek bir kişisel çıkardan ve arzularına ulaştıracak hayal gücünden yoksun olduğu için böyle kişilere acımak gerekir (Thomass, 2023, s. 108-109).

Nietzsche ahlakın, ahlaksız denilen birçok eylemi engellediğini ve onlarla mücadele ettiğini ve yine ahlakın, ahlaklı olduğu kabul edilen birçok eylemin yapılmasını teşvik ettiğini inkâr etmediğini ama bazı şeyleri bugüne kadarki nedenlerinin dışındaki nedenlerden dolayı yapılması gerektiğini de eklemektedir (Nietzsche, 2011a, s. 79). Mevcut ahlakın onayladığı toplumsal bakımdan faydalı birçok eylem Nietzsche'nin önerdiği bencil ahlakta da farklı güdülerle devam edecektir. İnsan neden kendini bir bütün olarak topluluğun faydasına adanır ki? Aslında Nietzsche kişinin kendi mutluluğu için gereken hayat odağının aynı zamanda bir bütün olarak topluluğun uzun vadeli refahını destekleyen odak olduğunu belirtmektedir. Çünkü o, bir insanın kendisi zevk alırken başka bir insana iyilik yapmasının ne kadar yardımsever bir düzenleme olduğunu dile getirmektedir. O, insanın başkasını sevmeyi bırakırsa kendisini de doğru düzgün sevmeyi bırakacağını diyerek başkasını sevmeyi bırakmamayı tavsiye etmektedir. Başkalarını neşelendirenin kendini de neşelendirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda onun ahlaka aykırılığı sık sık birbiriyle karıştırılan bencillik ve zalimliğe kabaca düzülen bir övgü değildir (Nehamas, 2016, s. 244). Nietzsche kişinin başkalarına duyduğu sevgi ve saygının tam da kendisine duyduğu sevgi ve saygı olacağından söz etmektedir (Nehamas, 2016, s. 278). Nietzsche'nin kendi rehberlik misyonundan ya da hayatını tanımlayan görevinden hareketle bencilliği nasıl ahlakın odağına yerleştirdiği ele alınacak olursa onun dünyaya nezareti insanlığı daha iyi bir geleceğe götürecek bir eğiticilik olarak tanımlanabilir. O, Macar bir soylu kadının onun eserlerini kullanarak dini şüpheyi kafası karışan insanlara danışmanlık yaptığını duyunca çok gururlanmıştı. Onun nazarında mutluluğun en yüksek formu olan kutsal bencillik, kendi psikolojik durumunun idealleştirilmiş bir tanımlamasını

yaparak, insanın hayatını bu tür bir misyon çerçevesinde tanımlamasına dayanmaktadır. Nietzsche kendisi gibi eğitimcilerin, onuru, kendi gözlerinde ve onların hayatının görevine saygı duyanların gözlerinde bulunduğu ifade etmekte ve bir bütün olarak insanlığa fayda sağlayan bir fikre gebe olmanın onurundan bahsetmektedir. Kültürü yenilemeye gebe olma, güç hissi, kendini dışa vurma gibi duygular pek çok yaratıcı insan tarafından paylaşılan duygulardır. İşte kutlu bencillik bu duygulardan hareket ederek herkesin yararına doğurmakla ilişkilidir. Kutsal bencillik aşırı dolu ve armağan vermeye heveslidir. Buna karşı Nietzsche'nin tüm kötülüklerden daha kötü olarak tabir ettiği kedi bencilliği boş bir bencilliktir, sakınmalısı gerekmektedir. Her şeye bir hırsız gözüyle bakan bu bencillikte vermektense almak ön plandadır (Young, 2015, s. 461-463).

Sonuç

Nietzsche'nin felsefesi Batı medeniyetini sorgulayan radikal düşünceleri içermektedir. 19. yüzyılı Batılı değerlerin, anlamların ve amaçların çöküşü olarak nitelendiren Nietzsche, insanı ve yaşamı öldüren her türlü değerden kurtulmayı istemektedir. Bu bağlamda komşu sevgisi ya da özgecilik bir değer olarak yüceltildiğinde insanı körelttiği ve yaşamı zehirlediği için ayak bağıdır, kendisi olmak isteyen insanın önünde engeldir. Çünkü bir yaşam ve ahlak ilkesi olarak komşu sevgisi ya da özgecilik başkalarının iyiliği için elinden geleni yapmayı, başkaları uğruna fedakârlıkta bulunmayı, başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutmayı öngörmekte ve başkası için kişinin kendisinden vazgeçmesini, kendisini terk etmesini beklemektedir. Hâlbuki Nietzsche'ye göre insan kendisini başkasının hizmetine adamaktansa kendisine dönmesi gerekir. İnsan kendisiyle meşgul olmalı, kendisiyle hesaplaşmalı ve kendisine sarılmalıdır. Bu yüzden Nietzsche komşu sevgisine ya da özgeciliğe karşı kutlu bencilliği müjdelemekte ve bencilliği, işaret ettiği üstinsanın vasıfları arasında görmektedir. Onun nazarında üstinsan, olduğu gibi olmaktan kıvanç duymakta ve bencillik onun cisminde bir erdeme dönüşmektedir. Soylu bir ruh olan üstinsan, bencilliğini hiçbir şüpheye yer bırakmadan onaylamaktadır.

Nietzsche için insanın asli görevi kendisi olması, kendi yolunu çizmesidir. Toplumun baskılarından ve geleneksel ahlakın sınırlandırmalarından uzaklaşan insan, kişiliğini şekillendirmeyi öğrenmelidir. Kendi yaşamını yönlendiren bir varlık olarak insan içsel gerçeğini bulma serüveninde kendi iç dünyasına yönelik derin bir kavrayış gerçekleştirmeli ve kendi gücünün ve yeteneklerinin farkına varabilmelidir. Bu noktada Nietzsche'nin insanlığa bir hedef olarak gösterdiği üstinsan, sürekli kendini geliştirmenin ve potansiyelleri açığa çıkarmanın simgesidir. Üstinsan, sıradanlığın ve ortalamanın ötesine geçebilen, kendi yaratıcılığını keşfedebilen ve

kendi sınırlarını aşabilen insandır. Onun kendini gerçekleştirme yolculuğu sürekli yaratma, kendini alt etme ve kendi aşma pratikleri ile doludur. Etkin bir şekilde yaşamını şekillendirir, kaderini belirler, özgürlüğünün tadını çıkarır ve kendi varlığının efendisi olur. İnsanlığın geleceği için bir kurtuluş olan üstinsan, kendi kendisine itibar etmeyen zayıf, zavallı ve güçsüz insanın aksine özsaygısı ve öztutkusu yüksek olan insandır. Çünkü kendi gözleriyle görür, kendi değerlerini oluşturur, kendi kendisini yaratır, tek erdemi kendisi olur. Bu nedenle Nietzsche “sen”e karşı “ben”i kutsal görmekte, kişinin kendisine dönmesini ve kendisiyle meşgul olmasını önemsemektedir.

Kaynakça

- Bataille, G. (2000). *Nietzsche Üzerine*. (Çev. Mukadder Yakupoğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Brandes, G. (2019). *Friedrich Nietzsche – Biyografi/Eleştirel İnceleme*. (Çev. Erdem Külüg). Ankara: Dorlion Yayınları.
- Cartwright, D. (1988). Schopenhauer's Compassion and Nietzsche's Pity. *Schopenhauer Jahrbuch*, 69. 557-567.
- Cevizci, A. (2024). *Etik – Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Deleuze, G. (1983). *Nietzsche and Philosophy*. New York: Columbia University Press.
- Elgat, G. (2013). Nietzsche's Critique of Pure Altruism-Developing an Argument from Human, All Too Human. *Inquiry*, 58 (3). 308-326.
- Esenyel, A. (2023). Merhamet, Acı ve Kurtuluş: Yaşamın Anlamsızlığı Karşısında Schopenhauer ve Nietzsche. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 35. 1-23.
- Jaspers, K. (2008). *Nietzsche: Felsefesini ve Eylemlerini Anlamaya Yönelik Bir Giriş*. (Çev. Murat Batmankaya). İstanbul: Alkim Yayınevi.
- Kaag, J. (2022). *Nietzsche İle Yürümek*. (Çev. Sibel Atam). İstanbul: Ren Kitap.
- Kieffer, P. (2024). *Friedrich Nietzsche İle Yaratıcılığının Gücünü Keşfet*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Mulinge, P. (2018). Altruism and Altruistic Love. *The International Journal of Servant-Leadership*, 12 (1). 337-370.
- Nehamas, A. (2016). *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*. (Çev. Cem Soydemir). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nietzsche, F. (2003). *Şen Bilim*. (Çev. Levent Özşar). Bursa: Asa Kitabevi.
- Nietzsche, F. (2009). *Eğitimci Olarak Schopenhauer*. (Çev. Cemal Atıla). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010a). *Güç İstenci*. (Çev. Nilüfer Epeçeli). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010b). *Böyle Buyurdu Zerdüş*. (Çev. Murat Batmankaya). İstanbul: Say Yayınları.

- Nietzsche, F. (2010c). İyinin ve Kötünün Ötesinde. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010d). *Wagner Olayı, Nietzsche Wagner'e Karşı*. (Çev. Mehmet Osman Toklu). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010e). *İnsanca, Pek İnsanca*. (Çev. Cemal Atila). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010f). *Gezgin İle Gölgesi*. (Çev. Murat Batmankaya). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011a). *Tan Kızullığı*. (Çev. Özden Saatçi). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011b). *Putların Alacakaranlığı*. (Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2011c). *İnsanca, Pek İnsanca II. Kitap*. (Çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2013). *Ablakın Soykütüğü Üstüne*. (Çev. Ahmet İnam). İstanbul: Say Yayınları.
- Ritzer, G. (1997). *Postmodern Social Theory*. New York: McGraw-Hill College.
- Scott, N. & Seglow, J. (2007). *Altruism*. New York: Open University Press.
- Schacht, R. (2024). *Nietzsche*. (Çev. Oğuz Karayemiş). İstanbul: Say Yayınları.
- Stauth, G. & Turner, B. S. (2005). *Nietzsche'nin Dansı*. (Çev. Mehmet Küçük). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Thomass, B. (2023). *Nietzsche İle Kendini Kanıtla*. (Çev. Sinan Eren Erk). İstanbul: İlksatır Yayınevi.
- Young, J. (2015). *Nietzsche*. (Çev. Bülent O. Doğan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.